

történik: hazai történetirodalmunk két igen nevezetes forrásgyűjteménnyel fog gazdagodni.

Óváry Lipót is folytatandja, e bizottság megbízásából és utasításai szerint Dél-Olaszországban s tén Rómában is Anjou-kori okmány-kutatásait. Az általa koronként beküldött okmánymásolatok Wenzelnek adatnak ki, a majdan kiadandó olaszföldi Magyar Okmánytárhoz.

Végre Fabónak a Történelmi Társulat decemberi ülésében föl-olvasott ismertető cikke Türk Dániel XVI-ik századi Naplójáról*) annyira felkelté a bizottság érdekeltségét e becses kútfő iránt, hogy elhatározá azon naplónak egész terjedelemben való kiadását, s előadóját utasítá e tekintetben Garádyval (Fabó András akad. tag) érintkezésbe lépni. Nem koronázta ily siker Gyárfás indítványát, mely több oknál fogva egyszerűen csak tudomásul vétetett.

— **Gróf Nádasdy Ferencz két utasítása.** A vármegyei tisztújításokon, a XVII-ik században főuraink minő befolyást gyakoroltak, tanúsítsa az alább közlött két okmány.

I. Gróf Nádasdy Ferencz, Sárvár és az ugynevezett felsővidék ura, ki Soprony vármegyében a csepregi, német-keresztúri, ezenki s lövői, süttői, kapuvári, borsmonostori és lékai urodalmakat bírta, — követét Vittnyédy Jánost a Soprony vármegyében 1646-ban tartandó tisztújításra a következő utasítással küldötte:

Az mostani Soprony vármegyei gyűlésre Vittnyédy János uramnak adatott instructio:

1. Cziráky uramat kellett marasztani, hogy ő kegyelme megmaradjon az vice-ispanságban, ha tovább nem is, csak míg az országgyűlése végben megyen is; ha pedig ugyan ő kegyelme semmi okon megmaradni nem akarna, kegyelmed Szalay Gábor uramra adjon voksot.

2. Az rábaközi szolgabíróságra kiket candidáltak, minket arról senki nem tudósított; s minthogy nem tudjuk, kik legyenek a candidatusok? abban kegyelmed senkire voksot ne is adjon.

3. Szántóházy József uram maga maradjon meg ismég az szolgabírószágban; Beleznay uram helyett pedig kegyelmed Fenyéry Mihályra

*) L. ez ismertetést jelen füzetünkben közölve.

adjon voksot, s ha Beleznayt meg akarnák marasztani, minden módon azon legyen kegyelmed, hogy fölszabadúljon, mivel eddig is igen káros volt nekünk ez az tiszt.

4. Ha történetből, vagy a főispány, vagy a vármegye rajta erősödnék, hogy Eörsy Zsigmondot választanák az vice-ispánságra: kegyelmed se voksot, se consensust reá ne adjon, hanem contradicáljon és protestáljon ellene, az mi nevünkkel, hogy egy általában vice-ispánynak nem akarjuk ismerni; s a protestatiót pedig notarius urammal be is irassa mindjárt az protocollumba, ilyen formán, mint ide alább meg vagyom írva:

Forma protestationis:

Érti gróf Nádasdy Ferencz ő nagysága, hogy főispány uram ő nagysága és az nemes vármegye Eörsy Zsigmondot vice-ispányá akarja tenni; ő nagysága azért, mint az kinek több vagyom ebben a vármegyében, és jobban is érzi a dolgot, ha mi nehézségek az vármegyében esnek, egyáltalában ő nagysága contradicál, és reclamá, s notarius uramat solenniter inhibeálja, hogy meg ne esküdtesse; annectálván cum solenni prot statione azt is, hogy ha ezen ő nagysága protestatiója ellen mégis az nemes vármegye acceptálná: sohol ő nagysága az maga jószágában nem admittálja, se törvényét semmiben nem veszi; sőt ha miben procedálni kezdene, ha mi rajta történik, ő nagyságának ne tulajdoníttassék, mivel juris et justitiae administrationem, infamis, leveles*), hóhér és gyilkos embertől nem akar venni.

5. Kegyelmed az vármegye instructiojába beírassa. 1) Hogy bona ad Austriam possessa, melyet ő Felsége már megígért, s articulus is vagyom róla, Magyarországhoz visszafoglaltassék, s hasonlóképen Szarvkő is az Kanizsay familiának megadassék, az ő Felsége kegyelmes resolutiója szerint az utóbbani országgyűlésben lett articulusnak continentiája szerint, s hogy pedig még sub diacta effectualtassék, ő felségénél követ uraim azon instáljanak. 2) Tudja jól a vármegye, hogy szegény asszony, mikor Forgách uramhoz ment, minden javaimból kit vitt el, az szegény asszony pedig haeres nélkül halt meg, nem maradván Forgách uramtól semmi maradékja, s ha szintén maradt volna is, ugy is semmi Forgách uramat nem illetné, mivel akkor is házasságoknak ellene mondottunk, most pedig praetendálván valami testamentumot,

*) Erdőkön, berkeken bujkáló.

úgy akarja, hogy longus processussal keressem az magam sajátját. Azért az vármegye adja azt is instructióban a követeknek, hogy tegyenek instantiát felőle, tetessék valamely végezés ugyan most in diæta, miképen köllessék in similibus casibus contra tales procedálni, s ne menjen hosszú processusra, mert ha ez most mi rajtunk megtörtént, ennek utánna hasonlóképen más árva urfiakon is könnyen megtörténhetik. 3) Mivel sok és véghetetlen alkalmatlanságokat cselekesznek az határok dolgában a községi város, s hozzátartozandó némely jószágbeliek az én kalastromi jószágimbeliek ellen, instáljanak ő Felségénél, méltóztassék kegyelmesen azon privilegiumimat revidealtatni s igazítást tetetni. Ex castro nostro Keresztúr 3. Aprilis 1646. Comes Franciscus de Nádasd s k. (P. H.)

Az utasítás egyes pontjaira, fölvilágosításúl megjegyezni szükségesnek vélem, hogy az 1-ső pontban említett Cziráky Ádám még 1643-ban választatott meg alispánná, és hogy az utasításnak csakugyan azon eredménye lett, hogy a három év elteltével 1646-ban Cziráky ismét megválasztatott, és alispán maradt az 1650-ik évig.

A 4-ik pontban említett Eörsy Zsigmond, ki ellen Nádasdy anynyira kifakad: 1638-tól 1643-ig volt alispán, s bizonyosan ezen hivatalkodása alatt vonta magára a Nádasdyak haragját.

Nádasdy Ferencznek föntebbi utasítása, a tisztviselők szabadválaszthatására nézve minden esetre igen jellemző; mely szerint a hatalmas főúr fölhatalmazva érezte magát annak kijelentésére, hogy ha a vármegye közönsége Eörsyt alispánnak megválasztandja is, őt Nádasdy az igazság kiszolgáltatása végett birtokaira nem fogja beereszteni.

A mint az 5-ik pontból látjuk, a tisztújító gyűlésnek egyszersmind a bekövetkező országgyűlésre küldött követeknek adandó utasítás is tárgyát képezte. Elsőben is említi Nádasdy az Alsó-Austriához birt jószágok visszafoglalását. Hazánkból 1646-ban a községi, szarvkői és sárfenéki urodalmak voltak még Austriába bekebelezve.

Szarvkőhöz, a Kanizsay család egyik ősi birtokához, Nádasdy Ferencz, dédanyja Kanizsay Orsolya után tartott jogot. Szarvkő még IV. Fridrik császár alatt jutott a németek kezére; okmányunk keltekor azt a báró Stoezing német család bírta, ettől utóbb 1650-ben Nádasdy Szarvkőt csakugyan megvette, kinek kivégeztetése után mint kamarai birtokot hg Eszterházy Pál bírta zálogban, míg végre Eszterházy 1703-

ban I. Lipót királytól 65,000 frt felülfizetés mellett adományba nyerte. De mind erről máskor és máshol bővebben.

A Nádasdy által említett „szegény asszony“ alatt, anyja: Révay Judit értendő, ki másodszor Forgács Ádámmal ment férjhez; az ehhez vitt vagyon visszanyerhetése végett kívánja tehát Nádasdy a követeket utasíttatni, miszerint oly törvény hozassék, hogy azért ne kelljen neki hosszú úton pörlekedni. A klastromi jószág alatt pedig Nádasdy a borsmonostori apátság urodalmát érti, melyet a Nádasdyak a XVI. században foglaltak el.

II. Következzék már most a Nádasdy Ferencz által Szala vármegye közgyűlésére küldött követeinek adott utasítás.

Instructio pro generosis dominis Georgio Bezeredj et altero Georgio Körbey, pro affutura generali congregatione comitatus Szaladiensis in oppido Kőrmend celebranda, expeditis, data:

1. A gyűlés hirdetésében való rendetlenséget, mi képünkben proponáljon kegyelmek, hogy mennyi fogyatkozások estenek ekoráig azért, hogy az gyűléseket miről akarják szolgáltatni, azoknak meritumját nem publicálják.

2. Hasonlóképen az székek szolgáltatásának ritka volta felől is instáljon kegyelmek, hogy ezután gyakortább szolgáltatassanak, és ugyan most valami bizonyosat végezzenek felölök.

3. Az tisztviselők hogy megmaradjanak, szorgalmasan munkálkodják kegyelmek.

4. Holott pedig kegyelmek az mostani tisztviselőket meg nem maraszthatná, tehát in eo casu Lipics Márton és Hagymásy István urainra az mi voksunkat adja kegyelmek.

5. Ha valahogy Balogh Ferenczet akarnák viceispánjá tenni: kegyelmek protestáljon ellene, mint hamis levelek-csináló ellen, és profugus ura eláruló szolga ellen.

6. Ez iránt mindazonáltal oly módot találjon kegyelmek, hogy inkább az Úrnál *) praeveniálja az dolgot, és csak in tali casu cselekedje ezen protestatiót, ha más mód nem lehet rajta való kiadásban.

7. Az lendvai jószágon tett sok inséget repraesentálni kell szorgalmasan kegyelmeknek, melyeket az sok lator cselekszik, és instáljon

*) Gróf Zrínyi Miklóst az akkori főispányt érti.

diligenter, hogy inquisitiót tetessen az főispán, s fogassa és büntesse meg az latrokat.

8. Ha mi több occurral, arról instructiót nem adhatunk, nem tudván Meritumját az gyűlésnek; hanem, ha mi oly derekas lenne, más gyűlésre kell halasztani.

9. De coetero tudván az kegyelmetek dexteritását, mindeneket bizzuk az kegyelmetek discretiójára, hogy mennél jobban tudja, mindekben mint az mi auctoritásunkra, és dolgainkra is szorgalmatosan vigyázzon kegyelmetek. Actum in castro nostro Keresztúr. Die 30-a Januárj. Anno 1651. Comes Franciscus de Nadasd. s. k. (P. H.)

Szala vármegye nagyobb részét ez idétt, mint tudjuk, a török dúlta, a vármegye közönsége tehát Vas vármegyében Körmenten kényszerítettett közgyűlését megtartani.

Bezerédj György Nádasdy Ferencznek igen kedves embere volt; ő Nádasdy udvarában „primarius aulae familiaris,” vagy mint Nádasdy egyik hozzá intézett levelében nevezi, főember-szolgai tisztet viselt. Utóbb ezen Bezerédj György 1656-tól 1662-ig Soprony vármegye első alispáni székén ült. Ő emelte föl most is virágzó családját, melynek egyik kitűnő tagja néhai Bezerédj György, a dunántúli kerületi tábla volt elnöke, közölte velem a fentebbi okmányokat, több számos, a XVII. század történelmét is felvilágosító levelekkel együtt, melyeket nevezett ősehez gr. Nádasdy Ferencz, Wesselényi gróf a nádor, és Battyhányi Ádám intéztek. Ezek között van Bezerédj Zsigmondnak igen érdekes naplója, melyet, Nádasdy Ferenczet Rómába elkisérve, az ezen útjában tett tapasztalatairól írt. Ezen napló másolatát a Győri Történelmi és Régészeti füzetekben leendő kiadás végett közöltem volt bódogult Ráth Károly barátommal, kinek hagyományaival azonban kiadatlanul a tud. Akademia kéziratrába került; azt azonban mint tulajdonomat innét kivenni, s közzétenni föltett szándékom. NAGY IMRE.

— **Koháry-müemlékek a szent-antali kastélyban.** Az erdős hegyoldalban, gyönyörű helyen fekvő, francia stylan: magas mansardtetővel, óra-toronyval, négyszögben épült szent-antali kastély, mely építési modoráról, francia kertjéről s ennek vizműveiről Kis-Versailles-nek is neveztetik a hontiak által, — nevezetes müemlékekkel bír építője, a Koháry István idejéből. Nehány mozaik-művű